

Buying and Selling Virtually on Shabbos and Yom Tov

A previous edition of Lemaaseh explored in depth the halachic intricacies inherent in the sale and ownership of chametz on Pesach via online marketplaces such as Amazon, and other retailers and auction websites.

We continue this discussion with further exploration into the arena of online sales and purchase—this time on Shabbos and Yom Tov.

Increasingly, Torah-observant Jews earn a living by selling merchandise—of every conceivable kind—online, using Amazon, EBay, and other sites. Even many retailers with actual locations will also have an online store. Still more people will purchase goods online, through online auctions, with the sale being completed on Shabbos or Yom Tov. This means that ownership is transferred—purchased or sold—on Shabbos or Yom Tov.

And when so many Yidden are involved in a new and evolving field, it is incumbent upon Jews everywhere to explore the halachic permissibility of it.

The following halachic analysis covers this area of technology; the how's and the when's of online retail as it pertains to Shabbos and Yom Tov.

לבקשת הרבנים ובעלי בתים חשובים:

We would like to make the public aware that if you want to prevent any problems of Chillul Shabbos at least on Amazon you can change Erev Shabbos from FBA (fulfilled by Amazon) to FBM (fulfilled by Merchant). The effect of it will be that there are no activities in your account during Shabbos.

דעת תורה:

הגאון הגדול רבי פסח אליהו פאלק שליט"א

מרבני גייטסהעד ובעמח"ס מחזה אליהו, זכור ושמור, עוז והדר לבושה

בירור הלכה:

הגאון רבי אברהם מיימון הלוי שליט"א

יו"ר מכון משפט המלוכה ובעמח"ס משנת אברהם אבן העזר וספר דרך האתרים

הגאון הגדול רבי פסח אליהו פאלק שליט"א

'מכירה על ידי אינטרנעט' [Internet] בשבת

שאלה: ישראל המוכר חפצים באינטרנעט [כמובן כשיש סיכון מעולה, כהוראת גדולי ומאורי הדור], וגוים קונים ממנו בשבת, האם יש בזה איסור מצד מקח וממכר בשבת?

ויש להבהיר, שהסדר 'הרגיל' במכירות כאלו, שגם אחרי שהלוקח מחליט שהוא רוצה את החפץ, וגם אחרי שהוא מכניס את פרטי הקרעדיט קארד [כרטיס אשראי - Credit Card] שלו, אין המכירה נגמרת עד שהמוכר בודק שיש לו את החפץ ושולח לקונה אישור על גמר המקח (קאמפירמעיט). ובזה לכאורה פשוט שאין בו חשש מן הדין³. אבל השאלה כאשר נגמר המקח בשבת, ואין המוכר יכול לחזור בו אחרי שבת⁴, האם יש בזה איסור מקח וממכר?

תשובה: מן הדין אין בזה איסור מקח וממכר!

מפני שהכל נעשה על ידי הגוי לצורך עצמו, וישראל אינו עושה שום דבר בשבת⁵.

שאלה: האם יש בזה חשש מצד זלזול בשבת, שהחנות או העסק שלו פתוח בשבת?

1 התודה והברכה לידידנו הרב אברהם יוסף גורדון שליט"א ראש כולל בשיכון סקווירא שהמציא לידינו את השאלות והתשובות בקצרה ועוד חזון למועדלפרסם את הנימוקים והביאורים השייכים לנושא זה. עיקרו של מאמר זה התפרסם בספרו הלכות שבת למעשה (מעמ' כ"ד, וביאורים מעמוד כ"ד).

2 בביאורים הובאה מחלוקת גדולי הפוסקים על קנין הנעשה מערב שבת בתנאי שיחול בשבת, האם זה נכלל באיסור מקח וממכר בשבת, ודעת רעק"א ועוד מגדולי האחרונים לאיסור, (אות ולהלן).
ווענדי"ג מאשיין, ווא"ש מאשיין"ס: ושם התבאר שמהמחלוקת הנ"ל למדו המנחת יצחק וכוונת הלב ועוד אחרונים על ישראל שיש לו מכוונת מכירה אוטומטית, כמו ווענדי"ג מאשיין (vending-machine), וגוים באים ולוקחים ממנה בשבת, או ווא"ש מאשיין"ס (מכוונת כביסה - washing-machine) הנמצא בבניינים גדולים, שגוים משתמשים בו בתשלום, האם יש איסור מצד מקח וממכר (אות).
ומהרש"ג וחלקת יעקב חילקו שזה עדיף, ולכו"ע מותר מצד שאין ודאות מע"ש שיהא קנין (אות), והגאון המשיב והגר"ש קמנצקי חילקו שבזה לא התחיל הישראל את הקנין ולכן לכו"ע מותר (אות), ועוד אפשר לחלק שאינו דומה לצורת המקח בזמן חז"ל (אות).

3 הזמנה דרך קטעטעלא"ג: שאם המכירה לא חלה עד אחרי שבת כאשר הישראל מאשר אותה, לכו"ע אין בזה שאלה של מקח בשבת, מפני שאין זה יותר מהזמנת הסחורה בעלמא, וכמו השולח פרסומת (קטעטעלא"ג) עם מקום עבור הלוקח למלא את ההזמנה ופרטי כרטיס האשראי שלו, ואין ספק שאין חשש כלל אם הגוי ממלא טופס כזה בשבת, ואפילו אם הוא מכניס אותו לתיבת הדואר שלו בשבת.
וכן כתבו (מצד עיקר הדין) בשו"ת משיב נבונים (ח"א סימן י', עמ' מ"ו); הגר"ח אבערלאנדער (אור ישראל חוברת ל"ה עמ' כ"ג) [והעיר (בהע" 5) שבמכירת תוכנות או מידע נגמר המקח בשבת, ולדעת האוסרים הנ"ל אסור. וע"ע בעוד תשובות הנדפסות שם]; הגר"א אלביום (אור ישראל ל"ה עמ' נ'; רביד השלחן (עמ' תתכ"ד); שבת בשבתו (רנ"ב עמ' ת"ט).
המוכרים באי"ב: וגם אצל אלו שמוכרים באי"ב (ebay), שהמעות נלקחות מהקונה מיד (כפי ששמעתי מסוחרים), עדיין אין שום התחייבות של המוכר עד שיאשר את המקח, ונמצאת שלא נגמר המקח עד אחרי שבת.
לפני עוור: אבל יש שחששו שאם האתר (site) פונה לקונים יהודים יש לסגרו מחשש לפני עוור (ראה בביאורים אות).

4 מצוי יותר אצל אלו שמוכרים באתר (site) פרטי, ובאופן שיועד מראש שיש לו סחורה לשלוח (כגון אצל סוחרים גדולים), ערוכה המערכת מיד עם ההזמנה לשלוח אישור באופן אוטומטי וגם לגבות את התשלום מיד [ראה עוד בשבת בשבתו (רנ"ב עמ' ת"ט) המצדד שגם כשיש התחייבות לשלוח עדיין אין קנין לגוי בגוף החפץ, ואין חשש אלא כאשר יש סימנים ברורים איזה חפץ קנה, ע"ש].

5 בפשטות נידון מכירה באינטרנעט תלוי במח' הפוסקים בדין מכירה שחלה בשבת, ורק לדעת החולקים על רעק"א אין חשש כאשר הגוי עושה מעצמו.

אבל דעת הגאון המשיב והגר"ש קמנצקי (קובץ הלכות שבת ח"א עמ' קי"א) שגם רעק"א מודה מצד שהישראל לא התחיל את הקנין מע"ש, וכן יש בזה צד קולא של מהרש"ג והחלקת יעקב, שרעק"א מודה באופן שלא ברור שימכור בשבת, וכן צד שאין זה צורה של מקח ומכר רגיל במוכר ולוקח [או הצד של ההר צבי שבגוי אין איסור], כפי שצינו ק"מ בסוף הערה ב'.

הצד שחמור כאן: ומאידך יש גם צד שבנידון שלנו שלא היתה התחלה מע"ש ועיקר הקנין נעשה בשבת, אולי גם החולקים על רעק"א מודים לאסור. ובשו"ת שבט הלוי (ח"י סימן נ"ד ד"ה והענין) העיר על זה [אבל טעמו להחמיר בעיקר משום זלזול בשבת, וכדלהלן], ומפני זה אסר הגר"י בעלסקי (שלחן הלוי ח"א עמ' מ"ב) באופן שהקנין נגמר בשבת [ולדעתו זה גרע מווענדי"ג מאשיין, ראה מה שהערנו בביאורים הע' ל"ד].

אפשרות לאשר את המקח אחרי שבת: וטוב לדעת שיש אפשרות לסדר שבימי שבת ויו"ט המערכת לא תאשר את הקנין עד אחרי השבת או החג, וכן הציע הגר"י בעלסקי (שלחן הלוי ח"א, עמ' מ"ב). וראה בהע' ז' עצה כשרוצה לסגרו לגמרי.
שכר שבת, כלים של ישראל: וראה עוד בביאורים, שגם אם המקח נגמר בשבת אין בזה חשש שכר שבת, שמכירה אינה שכר שבת (אות), וכן אין חשש בזה שהגוי משתמש בכליו (הקאמפיוטער או server) של ישראל מפני שעושה לעצמו (אות).

6 מצד עיקר הדין קשה לומר שיש בזה איסור מצד זלזול בשבת או מצד שתהא כל מלאכתך עשויה. והלא בזמן חז"ל אף שחלק ניכר מהע" סק היה במלאכת הזריעה, התיירו לפתוח מערב שבת זרם מים לגינה כדי שתתמלא כל השבת (רנ"ב סעיף ה'), ולא חששו לכך שהעסק נמשך בשבת כהרגלו בחול, ורק הזהירו את האדם שייאמץ את רוחו שלא לחשוב על זה בשבת [ועוד שתהא כל מלאכתך עשויה אינו חיוב אלא מצוה].

תשובה: דבר זה יש לשאול את גדולי הדור, האם לדעתם יש לאסור מצד זלזול בשבת.⁷

שאלה: מה הדין באופן שהחפצים שלו מונחים אצל חברה של גוים, והם המאשרים את המקח מיד וגם שולחים את החפץ אל הלוקח, וההסכם הוא שהם צריכים לטפל במכירה מיד כשנכנסת בקשה, וכגון באמצעות האפשרות הידועה בשם Fulfill By Amazon.

האם זה נחשב ש'אמזון' הם שולחים של המוכר הישראלי, וכאילו ציוה אותו לעיבוד בשבת⁸, או כמו שהם לוקחים ממנו את הסחורה והם שבים ומוכרים אותה בשבת בעצמם⁹.

תשובה: מותר!

אך שאין נראה לומר שהדבר נחשב כאילו הם קנו מישראל את הסחורה, מכל מקום מותר מאחר שזהו העסק שלהם, שהם נותנים שירות כזה ששולחים מיד בתוך 24 שעות, ואין זה כמו שהישראלי אל ציוה עליהם לעבוד בשבת, אלא שהם החליטו לעשות כן מעצמם, וכאילו הגוי מעצמו מודיע לישראל שיעשה את המלאכה בשבת, שאין בזה איסור.¹⁰

אך למעשה יש כח לחכמי הדור לקבוע כפי דעתם האם יש בזה חשש שמא יבואו להקל במקום שאין להקל [וכעין זה שגדולי הדורות נמנעו על פי רוב מלסדר היתר מכירה לעסק בשבת], וראה דברי הפוסקים המובאים בהערה הבאה.

7 מדברי גדולי הדור בענין מכירה באינטרנט: ט' בביאורים הבאנו מדברי הגר"ש וואזנר, הגר"ח קניבסקי, הגר"י ראטה, ושו"ת ח"י הלוי, שחש"ו בזה זלזול שבת וחשש שיקלו בעוד דברים (אות -). וכן הובא מדברי החלקת יעקב, כוונת הלב, וחשב האפוד שהזהירו כבר בשאר עניני מכירות אוטומטיות שיש לחוש שהמשא ומתן ימשך בשבת כדרכו בחול (אות -).

עצות לאלו שרוצים לסגור: ולאלו שרוצים לסגור בשבת, באופן שהסייט שלו אפשר בנקל לסדר שלא יתקבלו הזמנות בשבת ותופיע הודעה על כך שאפשר להזמין אחרי שבת [ויש גם אפשרות שישמור עבור הלוקח את החפצים שמעוניין בהם, וכאשר ישוב אחרי שבת ימצא הכל בנקל, וכדומה עוד תכניות].

ובאופן שמוכרים אצל חברות גדולות כמו אמזון, אפשר קודם שבת ויו"ט להודיע שלא נשאר לו מהחפץ (בשינוי הכמות הרשומה אצל החפץ) וממילא אי אפשר יהיה להזמין ממנו בשבת. אמנם יש אופנים שאי אפשר לסדר כך, וכגון באפשרות Fulfill By Amazon [שהסחורה נמצאת אצל אמזון, וראה עוד בפנים באופן זה], ויש לדון בכל מקרה לגופו.

מעשה נפלא: ושמעתי מאחד ממועלי חברת B&H המקדשים שם שמים ומקפידים לסגור את אפשרות המכירה בסייט שלהם בשבת ויו"ט, ופעם אחת שכחו בטעות לסגור, ובאותה שבת נכנס רווח ניכר, ובאותו שבוע היתה תקלה במערכת ולקח זמן עד שתיקנו אותה, וההפסד היה שווה כנגד שכר השבת [שוב שמעתי שמעשה כזה קרה אצלם יותר מפעם אחת].

8 איסור לקבוע מלאכתו: הכלל בפועל גוי הוא, שאם קיבל על עצמו לעשות מלאכה מסוימת כמו קבלן, מותר לו בכמה תנאים לעשותה בשביל ישראל בשבת, ואחד התנאים הוא שאסור לקבוע לו מלאכתו בשבת, והיינו שאסור לומר לו בהדיא שיעבוד בשבת (שו"ע רמ"ה ה', רמ"ז א', ור"ב ב'), אך באופן שהגוי בעצמו החליט לעבוד בשבת מותר אפילו כשמודיע בפירוש לישראל (בית יוסף סימן רמ"ז לסעיף א' ד"ה ומ"ש בשם הרמב"ם, הו"ד במשנ"ב שם סק"ג).

כאן הוא כאומר לו לעשות בשבת: ולכאורה בנידון דידן, ההסכם עמם הוא שבכל פעם שמגיעה הזמנה הם יטפלו בה, וכאשר מגיעה הזמנה בשבת הרי זה כמו שקבעו עמם שיעבדו בשבת, מפני שהם מחויבים לעבוד בשבת מצד הציווי (ההסכם) של הישראלי.

ובביאורים הובא מדברי האגרות משה, במי שממנה סרסור גוי למכור את הסטאק"ס (מניות - stocks) שלו כאשר יגיעו למחר מסוים, שנח"ש כקובע לו מלאכתו, וכן הובא בדומה לזה מהמנחת יצחק, ולכאורה הוא הדין בנידון שלנו (אות -).

וכן הובאו שם דברי המג"א והאחרונים שדנו בדבריו בנושא זה (אות -). וגם מחלוקת הפוסקים כאשר הגוי מקבל חלק ברווח וכגון בנידון שלנו שחברת אמזון מקבלת מכל מכירה חלק ברווחים, ולא סכום קבוע על העבודה, האם זה עדיף ומותר לומר לו לעבוד בשבת (אות -).

9 ורק היכולת בידם להחזיר סחורה שלא נמכרה, והאחריות עליהם כאשר הסחורה אצלם.

מהו ההסכם: ויש להעיר בהסכם שעושים עם המוכרים מפורש שאינם מקבלים עליהם אחריות להשיב לו בדוקא את אותו החפץ שמסר להם, אלא כל החפצים ממין אחד מעורבים, ואם צריכים להשיב יכולים גם לתת לו חפץ כזה של אחר, ולפעמים אך יקבל חפצים שבורים של אחרים (כפי ששמעתי מסוחרים, ורק על ידי תשלום מיוחד אפשר לחייבם לשמור חפציו בנפרד), ומזה מוכח שהחפצים קנויים להם. וע"ע במה שהעיר הגר"י שטיין (חוברת 'למעשה', ח"ב עמ' כ"ט אות ט') על זה בנידון שלו לענין מכירת חמץ בפסח, מכך שכבר נחשבים החפצים שלהם כשמקבלים אותם, ע"ש עוד.

אך מצד שני ההסכם הוא שהמוכר משלם להם דמי אחסון על זה שהסחורה שלו נמצאת אצלם, והבעלות (title) שלו, ומזה שלא קנו אותה עדיין, וצ"ע.

ויש להעיר, שלמעשה המציאות בחברת אמזון, שיש להם כמה ימים לשלוח את החפץ, ורק כשיש לקונה הסכם מיוחד (prim) שולחים לו מיד, ובזה נראה שוודאי נחשב שעושים הכל בשביל עצמם [שיש לאמזון טובת הנאה מהקונה וכו']. וכן שמעתי מהגר"י אייזנבערגר (דומ"ץ שיכון סקווירא).

10 כמבואר לעיל (בהע' ח') מבית יוסף שזה מותר.

ואולי אפשר להוסיף שאת ההסכם הם עושים לאלפי בני אדם העוסקים עמם, ואין זו התחייבות וענין פרטי בינם לישראל. הישראל רוצה וגם אפשר לתבוע שישלח מיד: אך יש מקום לעיין בזה, שבהרבה מקרים הסיבה שהישראל בוחר באופציה שהם יטפלו בהזמנות מפני שהם משלמים מיד, והרי זה כמו שהיו לפנינו שני נכרים, האחד מתחייב לשלח רק ביום שני והשני מיד בשבת, והישראל בוחר את הנכרי שיעשה מיד, ואולי זה נחשב כקובע מלאכתו, שמתחילה ידע שבחר בו על דעת כן.

ועוד, שמחמת ההסכם שטיפל בהזמנות מיד, יכול הישראל לתבוע זאת ממנו, ונמצא שבסופו של דבר הגוי עובד בשבת גם מצד הישראלי,

וגם אין חשש מראית עין, שאחרים יראו אחרי שבת שחפץ שלו נמכר בשבת, מאחר וידוע לכל כדבר רגיל שגוף המכירה נעשית על ידי גוים שבאים לקנות, וגם אם החפץ נשלח בשבת ידוע לעוסקים בדרך זו שיש גוים המטפלים בזה בלי ציווי של ישראל¹¹.

ואינו דומה לגמרי למעשה של הב"י שהגוי רק הודיע שיעשה בשבת, אך אין בכך התחייבות, וצע"ע [ולא ראיתי באחרונים שהעירו בזה, והוא דבר שנוגע מאד בכל מקרה שהגוי מעצמו כתב הסכם לעבוד כל ימות השבוע]. ויש להעיר, שעל הצד שאינו נחשב כקובע מלאכתו עם הגוי [וכדעת הגאון המשיב], אך שהמכירה נגמרת בשבת אין בזה חשש מצד גמר הקנין אפילו לדעת האוסרים הנ"ל במי שמוכר בעצמו חפציו באינטרנע"ט, מפני שכאן שאמזון מטפלת הרי זה ממש כציור בשו"ע (רמ"ה ה', וש"ז ד') שמותר לתת כלים לגוי למכור כל שאינו מצוה עליו למכור בשבת, מהטעם שהתבאר (בביאורים אות) שזה נחשב שהגוי הוא המוכר ולא הישראל.

11 מותר גם למנות גוי פרטי: ולפי זה, הוא הדין אם ממנה גוי פרטי שיעסוק במכירות שלו ויקבל חלק ברווח [שדינו כאריס], אין חשש אך אם הגוי שולח בשבת ואחר כך מופיע על הסיי"ט שזמן השילוח היה בשבת, מאחר ורגיל שגוים עוסקים בעצמם בענין זה [וכמו בסימן ש"ז הנ"ל שהגוי מוכר בשבת מעצמו חפצי ישראל]. וכאמור כל זה על סמך שאין ענין זה נחשב כקובע מלאכתו בשבת, ויש לדון בזה כנ"ל. באינטרנע"ט יתוודע שעשו בשבת מלאכה: בנידון זה, שבימינו מתברר באינטרנע"ט כל דבר מתי נעשה וכו', יש לדון בשאלה דומה במי שיש לו גוי קבלן ולא קבע עמו לעבוד בשבת, שגם בכה"ג אסור לו לעבוד ברשות ישראל או במקום מפורסם מחשש מראית עין שהוא שליחו (שכיר יום) של ישראל (שו"ע רמ"ג רמ"ד).

ויש לעיין באופן שהגוי יושב בתוך ביתו שאין בזה חשש מ"ע, אבל הוא עובד על המחשב בסיי"ט של ישראל, ואחרי שבת אפשר לברר ולראות שנעשה פעולות על סיי"ט של ישראל, האם יש בזה חשש מראית עין. וכדמות ראייה יש להביא מהדין בשו"ע (סימן רמ"ד ב') שגוי המתקן אבנים בתוך ביתו אסור, מאחר וכאשר ישקע אותן בבנין הישראל יתפרסם למפרע שנעשה בשבת בשביל ישראל [ושם גופא יש ב' שיטות, ע"ש].

הגאון רבי אברהם מיימון הלוי שליט"א

דיני האינטערנעט בשבת¹

א. השארת וועבסייט פתוח בשבת

המחזיק ברשותו וועבסייט מכירות באינטערנעט רשאי מעיקר הדין להשאירו פתוח אף בשבת כשרוב הקונים הם גוים, אף אם יש חשש שיכנסו יהודים לוועבסייט, ויש המצריכים לסגור את הוועבסייט או למכור לגוי ליום שבת. ועיין בהערה. (ראה נוסח שטר המכירה בספר דרך האתרים במדור התשובות סימן ט)²

¹ מתוך ספר דרך האתרים פרק ג (עם הוספות למהדורה שניה העומדת לצאת לאור בקרוב בעזה"ת).

² הארכנו בנושא זה בספר דרך האתרים מדור התשובות (סימן ו) ואכתוב בקיצור את הטעמים העולים בזה:

שביתת כלים

בשולחן ערוך (אורח חיים סימן רנב, סעיף ה, ובסימן רמו סעיף א) נפסק שאין שביתת כלים בשבת, והגם שהרוקח (סימן מא) כתב שיש שביתת כלים, וכתב הב"ח (סימן רנב ד"ה ועוד כתב) שירא שמים יחמיר כשית הרוקח. מכל מקום נראה שבנידוננו גם הרוקח יודה שאין בזה משום שביתת כלים, שהרי הוועבסייט אינו דבר ממשי שניתן להגדירו ככלי.

צפצוף המחשב בעת הקניה

יש ראשונים הסוברים שגם אם אין איסור שביתת כלים בשבת אך יש לאסור להשאיר את הרחים שיטחנו בשבת, כיון שהטחינה משמיעה קול, ולכן יש בזה משום זלזול בשבת, וכן יש מראית עין, כך סוברים התוספות (שבת יז, ע"א ד"ה והשתא) בשם רבינו חננאל, (הרא"ש פרק א, סימן לב), והר"ף (ו, ע"ב מדפיו) הביא שיטה זו בשם איכא מאן דאמר, וכן נפסק ברמ"א (אורח חיים רנב סעיף ב). אך להלכה יש לומר לפי מה שכתבו פוסקי זמננו לענין השארת פקס פתוח בשבת, שכיון שקולו נמוך אינו דומה לריחיים, כן מבואר בשו"ת מנחת שלמה (חלק א, סימן ט, עמוד סז ובסימן יב עמוד קב), ובשו"ת אגרות משה (חלק ד, אורח חיים סימן ע אות ו), ובשו"ת אז נדברו (חלק ג, סימן לז) ובתשובת הגאון רבי נתן גשטטנר זצ"ל בשו"ת שב ורפא (חלק ב, קונטרס הפקס בשבת), והוא הדין לענין הצפצוף הנשמע בעת הקניה שאינו דומה לקול הרחיים.

איסור מקח וממכר בשבת

חכמינו אסרו להתעסק במקח וממכר בשבת משני טעמים: **א.** מהנאמר בנביא (ישעיה נח) 'ממצוא חפצך ודבר דבר', שאין לו לאדם להתעסק בחפצי חול בשבת. **ב.** שמא מתוך עיסוקיו במקח יבוא לידי כתיבה. הנה איסור מקח וממכר מבואר בהרמב"ם (הלכות שבת פרק כג, הלכה יב) ובשולחן ערוך (חושן משפט סימן קצה), ושני הטעמים שהזכרנו מובאים בדברי רש"י (ביצה לז, ד"ה משום מקח וממכר). אך שני טעמים אלו אינם שייכים בנידוננו, שהרי ממצוא חפצך אין כאן, שהכל נעשה באופן אוטומטי, וכן גזירה שמא יכתוב אינה שייכת, שהרי המוכר אינו מעיין בשבת בוועבסייט לבדוק אם קנו, רק למוצאי שבת בודק אם הייתה קניה.

עוד לכאורה יש לאסור מחמת שחלות הקנין נעשית בשבת, שיש פוסקים הסוברים שקנין הנעשה בערב שבת וחלות הקנין חל בשבת, יש לאסור משום איסור מקח וממכר בשבת, ואם כן בפתיחת הוועבסייט הקנין חל בשבת על ידי הקונה, והאחרונים נחלקו בזה - ישנם אחרונים הסוברים שמעשה קנין הנעשה בערב שבת וחל בשבת יש לאוסרו מחמת ממקח וממכר, כן כתב בשו"ת רע"א (מהדורא קמא סימן קנט), ובשו"ת כתב סופר (סימן מו), ובשו"ת מהר"ם שיק (אורח חיים סימן רה) ובאגרות משה (חלק ג, אורח חיים סימן מד), אמנם הכתב סופר (שם) למד בדברי תרומת הדשן שליכא איסור גם אם הקנין חל בשבת, וכן למד בדברי תרומת הדשן בעל המקדש דוד בספרו צמח דוד (על רע"א שם) (אך ראה לרבינו הגר"ח בשו"ת תורה לשמה סימן עז, ודו"ק). ובספר דברי חיים (קונטרס מים חיים סימן ו), ובשו"ת מהרש"ג (חלק ב, סימן קיז).

אך ישנם אחרונים הסוברים שאין איסור בזה, ראה בשו"ת תורת חסד (אורח חיים סימן יג, וסימן יד) שהאריך לחלוק על דברי רע"א, וכן בשו"ת אמרי יושר (חלק ב, סימן צו) הביא מהגאון בעל כוכב מיעקב שלא כדברי רע"א וכן בספר ישרש יעקב (יבמות צג, ע"ב בתוספות ד"ה אלא) הוכיח מדברי הראשונים שלא כדברי רע"א. עיי"ש. ובשו"ת שואל ומשיב (מהדורא השישית סימן נ, ד"ה ודרך) כתב לענין פסח שחל בערב שבת, שיוכל לכתוב את השטר בערב שבת בכדי שהקנין יחול בשבת. עיי"ש, וכן רבינו המהרש"ם בספר דעת תורה (ריש סימן תמד) הביא בשם היד שאלו (בעל השואל ומשיב) בדרוש לשבת הגדול שמותר לעשות קנין בערב שבת על מנת שיחול בשבת. אך הארכנו במדור התשובות (סימן ו) במספר חילוקים שגם הסוברים שיש איסור שהקנין יחול בשבת הם יודו להתיר בהשארת אינטערנעט פתוח בשבת, כיון שיש לחלק בין כשמעשה הקנין מתבצע על ידי המוכר והקונה בכדי שיחול בשבת, לבין פתיחת וועבסייט שהבעלים אינו עושה שום פעולה והכל תלוי ברצונו של הקונה.

מראית עין

בנידון שלנו לא שייך לאסור מחמת מראית העין, כמו שמבואר בשולחן ערוך (סימן שכה) שעכו"ם היוצא מרשות ישראל וחפץ בידו יש לאסור מחמת מראית העין שהישראל מוכר לו. משתי סיבות א. כאן אף אדם אינו יודע אם הבעלים הוא ישראל או עכו"ם. ב. וגם אם מפורסם שהוא ישראל, הרי הקונה לא יוצא עם חפץ אלא רק עם זכות ואין לחוש כלל למראית העין.

הנאה משכר שבת

וכן אין לאסור מחמת שכר שבת, שגם אם הקונה צריך את המוצר, אבל אין לו צורך לקבלו דוקא בשבת, אין זה מוגדר כשכר שבת, וכן כתב בשו"ת מחנה חיים (חלק ג, אורח חיים סימן כא), וכן מבואר בשו"ת משמרת חיים (סימן ח). עיי"ש. ועוד יש לומר לפי מה שכתב בשו"ת מנחת יצחק (חלק ג, סימן לד) לענין מכונה אוטומטית שגויים קונים ממנה, וכתב להתיר לפי המבואר בדברי הנודע ביהודה (אורח חיים מהדו"ת סימן כו) לענין גטילת שכר לטבילת נשים בשבת, שמבואר מדבריו שיש הבדל בין אם התשלום בעד הפעולה או שהתשלום בא בתמורה לסחורה, שאם תמורת התשלום באה כתמורה לפעולה, בזה אסרו חכמים ליטול שכר שהרי הפעולה נעשית בשבת, אך על הסחורה בודאי צריך לשלם שאטו יקח סחורה מחברו ולא ישלם לו, אם כן רשאי בעל המקווה ליטול שכרו בהבלעה עם שכר העצים. עיי"ש. וכיוצא בזה כתב בשו"ת ציצ"ק אליעזר (חלק ז, סימן כח). ועוד יש להוסיף טעם נוסף לפי מה שכתב לחדש רבינו הגר"ח (הובא בספר מעתיקי השמועה עמוד

ב. איחסון וועבסייט בסערווע"ר שמחללים בו שבת

מעיקר הדין ניתן לאחסן בסערווע"ר שמטפלים בו בשבת, אך לכתחילה יש להחמיר להעביר את האחסון בסערווע"ר של גויים.³

ג. הגשת הצעה לאוקש"ן

מותר להגיש הצעה לאוקש"ן באינטערנע"ט בערב שבת, הגם שיש סיכויים גדוד לים שיזכה באוקש"ן בשבת.⁴

(מד) שגדר איסור שכר שבת הוא לא הרווח שבא ביום השבת, אלא אם עושה מלאכה, גם אם היא לא מלאכה אסורה אלא מלאכה מותרת, כמו שמבואר בדברי השולחן ערוך (אורח חיים סימן שו, סעיף ד). אבל אם אינו עושה שום פעולה, אין לאסור מחמת שכר שבת.

הנאה ממעשה שבת

בשולחן ערוך (סימן שיח סעיף א) מבואר שהמבשל בשבת בשוגג אסור ליהנות מהאוכל בו ביום, ובמידה אסור לו עולמית, אבל אחד שעשה במזיד, מותר לאחרים ליהנות במוצאי שבת מיד. ואם כן בנידון דידן הגם שאותו אדם נכנס לוועבסייט ועשה איסור, מכל מקום לאחרים מותר ליהנות מיד, ומה גם שכבר כתב המשנה ברורה (שם ס"ק ד) שכל האיסור הוא דווקא ליהנות מגוף המלאכה, אך מדמי המלאכה ניתן ליהנות.

דילול דשבתא

בשו"ת אגרות משה (חלק ד, אורח חיים סימן ס, חלק ה, סימן כד) ובשו"ת חלקת יעקב (סימן עא) כתבו שההיתר של שעון שבת הוא בכדי שיתענג בשבת, אבל לערוך המכונה או הטלפון בערב שבת בכדי שיפעל בשבת אין בידו להתיר זאת. ואם כן לפי דבריהם לכאורה יש לאסור להניח וועבסייט פתוח בשבת, אך מלבד מה שכבר העיר בשו"ת באר משה (חלק ו קונטרס אלקטריק סימן ג) על דברי החלקת יעקב שהזכרנו, שכתב 'ראיתי בתשובות חלקת יעקב, שמתחילה כתב כמעט ככל דברי, דע"פ ההלכה אין מקום לאסור. אולם אח"כ הכניס עצמו לדיני גזירה, וגזר גזירה חדשה, שבודאי אין ביד שום רב, יהיה מי שיהיה, לגזור מעצמו גזירות חדשות'. ויסוד זה נמי מבואר בשו"ת רב פעלים (חלק א, סימן כה) לענין נסיעה באופנים בשבת. דו"ק. ועיין עוד בספר חזון עובדיה (שבת חלק א, עמוד קנג), וכן כיוצא בזה עיין בשו"ת יחווה דעת (חלק ב, סימן מט). אך בנידוננו יש לומר שגם לפי האגרות משה והחלקת יעקב האוסרים להפעיל מכונות חשמליות על ידי שעון שבת הוא משום שרוב מערכות החשמל האדם צריך להפעיל את המכונה בערב שבת בכדי שתדלק בשבת אצלו בביתו ובזה יש זלזול בשבת, אבל וועבסייט אינטערנע"ט שהכל פועל מאליו אין בזה שום זלזול בשבת.

לפני עור

כשהוועבסייט פתוח בשבת אין בזה איסור לפני עור, כיון דקיימא לן במסכת עבודה זרה (ו, ע"ב) כשאין תרי עברי דנהרא ליכא איסור לפני עור, וכך פסקו להלכה רוב ככל הפוסקים, וגם לפי מה שכתב המשנה למלך (הלכות מלוה ולוה פרק ה, הלכה ב) שאם החפץ של האיסור נמצא אצל יהודי אחר הרי שאין זה מוגדר כחד עיברא דנהרא. עיי"ש. הנה מלבד מה שהרבה אחרונים חלקו על דברי המשנה למלך הנזכר, ראה בברכי יוסף (חושן משפט סימן ט, אות ג) בשם הכנסת הגדולה (יורה דעה סימן קנא הגהות הטור אות יג), בשו"ת כתב סופר (יורה דעה סימן פג), והמהרש"ם בספר דעת תורה (יורה דעה חלק א, בתשובות סימן ח), ובשו"ת מנחת אלעזר (חלק א, סימן נג, בהערה דף סז), וכן ראה בשו"ת ציץ אליעזר (חלק יט, סימן לג) שכתב שרוב הפוסקים החולקים על המשנה למלך. וכן ראיתי בקובץ נר ישראל בתשובה ממרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל שניתן לסמוך על החולקים על המשנה למלך. עיי"ש. וכן ראה בהגהות איש מצליח על המשנה ברורה (חלק ב, סימן קסט, עמוד סד). הרי שגם המשנה למלך יודה בנידון זה לפי מה שכתב בשו"ת יחווה דעת (חלק ג, סימן לה) שהיכא שמוכרים אחרים הוחזקו למכור את החפץ האסור ואינם חוששים ללפני עור, הרי שגם היהודי הראשון אינו עובר בזה על לפני עור.

איסור מסייע

והנה הגולשים עושים זאת במזיד ואינם תינוקות שנשבו, וכבר כתבו הש"ך (יורה דעה סימן קנא, ס"ק ו), ובדגול מרובה (שם) שאין בהם איסור מסייע, וראה בשו"ת בית היוצר (אורח חיים חלק א, סימן ז) ובשו"ת מחנה חיים (חלק א, סימן מו), ובשדי חמד (מערכת ו, כלל כו אות ג), ובשו"ת עין יצחק (אבן העזר סימן א, ענף ב, אות ט), ובשו"ת ציץ אליעזר (חלק טו, סימן יח), ובשו"ת מנחת יצחק (חלק ה, סימן יח, וחלק ג, סימן עט), ובשו"ת יביע אומר (חלק ב, אורח חיים סימן טו, אות ב). ועוד הארכנו בזה שגם להחולקים על הש"ך אין זה מוגדר כמסייע, שהרי אינו נותן לו איסור אלא הנכנס לוועבסייט במחשבו האישי עובר את האיסור. ועוד יש הסוברים שבאיסור דרבנן אין איסור מסייע, ועוד שיש שיטות שאיסור מסייע הוא היכא שבצורה ודאית יעשה איסור. ועוד שיש הרבה פוסקים הסוברים שהוא רק בשעת העבירה. אך הבאנו מדברי מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאסר להניח וועבסייט הפתוח בשבת, וכשאין לבעל הוועבסייט אפשרות לסגור את הוועבסייט יכול למכור את הוועבסייט לגוי, וראה במה שהארכנו במדור התשובות (סימן ח) לדון כיצד מכירה כזו חלה על פי התורה הרי הוועבסייט הוא דבר שאין בו ממש, ועוד ראה כל זה בארוכה במדור התשובות (סימן ו).

3 נידון זה דומה למה שדנו האחרונים בשו"ת מנחת שלמה (חלק ב סימן כד), ובספר החשמל לאור ההלכה (סימן ג, פרק ב), ובספר מנוחת אהבה (פרק כד, אות א), ובשו"ת מעשה חושב (חלק א, סימן לא אות ה), והגאון הנאמ"ן בירחון אור תורה (טבת תשמ"ג) שסברו להקל בחשמל בשבת, והטעם המבואר בדבריהם הוא מחמת שחברת החשמל מספקת חשמל לבתי חולים, שיש בהם חולים שיש בהם סכנה, וכן לבתים פרטיים שיש בהם חולים מסוכנים שמשתמשים במכשירי חשמל, וכן יש צורך בהספקת חשמל לצרכים ביטחוניים, כגון מצלמות לצורכי אבטחה, תאורה במקומות שיש חשש שיכנסו מחבלים, ועוד, וממילא המלאכות שנעשות בחברת החשמל, הם בהיתר גמור לצורך פיקוח נפש, ומה שמרבים בשיעורים בחברת החשמל לצורך כל תושבי ארץ ישראל, מכיון שהפעולה נעשית כאחת ואין צורך בכמה מל' אכות, הרי זה כמו שפסק השולחן ערוך (סימן שיח, סעיף ב) שהשוטט בשבת לחולה בין שחלה מאתמול ובין שחלה היום מותר לבריא לאכול ממנו. והוא הדין בסערווע"ר שהגם שמטפלים בו בשבת, הרי כיון שהרבה נתונים הקשורים לפיקוח נפש מאוחסנים כיום בסערווע"רים, ויש צורך לעשות פעולות לשמירתם, אך לכתחילה יש להעביר את האחסון לסערווע"ר המופעל על ידי גויים, וראה במה שהארכנו במדור התשובות (סימן יב).

4 קנין החל בשבת

ד. שליחת מעי"ל לגוי בזמן שבמקומו הוא יום שבת

מותר לשלוח מעי"ל לגוי אשר במקומו של הגוי הוא יום שבת, גם אם מבקש ממנו שייגיב על דבריו או שישלח לו חומר דרך המעי"ל.⁵

ה. שליחת מעי"ל ליהודי שיש חשש שיקרא בשבת

מעיקר הדין מותר לשלוח מעי"ל ליהודי המחלל שבת ביום שישי סמוך לשבת, הגם שיש חשש שיקרא זאת בשבת.⁶

ו. הנאה ממעי"ל שנשלח בשבת

מעי"ל שנשלח לאדם בשבת על ידי גוי, אם הגוי שלח אותו מעצמו מותר ליהנות מנו, אך אם ביקש מהגוי שישלח לו המעי"ל ביום שבת, יש להמתין כשיעור זמן כדי שתעשה המלאכה ועיין בהערה, וישראל השולח מעי"ל מעצמו בשבת, מותר ליהנות מהדואר במוצאי שבת מיד.⁷

ז. הנאה ממעשה שבת באינטערנעט

מעיקר הדין מותר לראות עדכונים שנעשו בשבת בוועבסייטס השונים, ובפרט לעוסקים בצרכי

כן כתב להתיר בשו"ת מהר"ם שי"ק (סימן קלא), והגם בששו"ת רע"א (מהדורא קמא סימן קנט) כתב לאסור קנין הנעשה בערב שבת על מנת שיחול בשבת, והוא דווקא היכא שרצונו של המוכר שיחול הקנין בשבת, ובוודאי שמבחינתו הקנין יחול בשבת, אבל כשעשה קנין בערב שבת ואינו יודע אם בכלל יחול הקנין, וגם אם יחול יתכן ויחול רק אחרי שבת, אזי גם אם בפועל הוא חל בשבת הוא לא עבר על שום איסור, כיון שהקנין חל שלא מדעתו ולא מרצונו. ועוד ראה במה שכתבנו במדור התשובות (סימן יד) עוד טעמים לומר שגם רע"א יודה בנידון דידן.

5 אמירה לגוי כשאצל היהודי הוא יום חול

הגם שישנם כמה אחרונים הסוברים לענין שביתת בהמה שהולכים אחר מקום הבהמה ולא אחר מקום האדם, כן כתב בשו"ת לבושי מרדכי (אורח חיים סימן מז), ובשו"ת ארץ צבי (חלק א, סימן פג) והנה מלבד מה שהארכנו לתמוה על דבריהם במדור התשובות (סימן טו) גם לשיטתם יודו שלענין אמירה לעכו"ם אזלינן בתר מקום היהודי, וזאת משום שנראה מכל תשובותיהם ונימוקיהם של הסוברים שהולכים אחר מקום הבהמה, הוא שהשביתה שהתורה מקפידה "למען ינוח שורך" היינו שהחובה היא שהבהמה תנוח בשבת גם ללא קשר לבעלים, אלא שבהמתך לא תעבוד בשבת, אבל באמירה לגוי הרי מצד הגוי לא שייך שביתה כלל שיהא גופו נח, אלא הוא בשביל שביתתו השלימה של הישראל, ואם כן לישראל כעת אין זה שבת. ועוד עיין בארוכה במדור התשובות (שם) שהארכנו בעוד טעמים בזה.

6 ספק לפני עור באיסור דרבנן

כיון שכתביה במחשב בשבת איסורה מדרבנן כפי שהארכנו במדור התשובות (סימן כב), ונחלקו הראשונים האם יש איסור לפני עור באיסור דרבנן, שהתוספות (עבודה זרה כב, ע"ב ד"ה תיפוק ליה), ובשו"ת הר"ן (סימן עג ד"ה ועם), ועוד ראשונים סוברים שיש איסור לפני עור באיסור דרבנן, אך בשו"ת תורת חסד (אורח חיים סימן ה ד"ה והנה) הוכיח מדברי הרמב"ן (עבודה זרה כ"ב ע"א) שאין איסור לפני עור באי סור דרבנן. ובמנחת חינוך (מצוה רלב) כתב שהמכשיל את חברו באיסור דרבנן עובר על לפני עור מדאורייתא, אך האחרונים כתבו לדחות את דבריו, ראה בשו"ת בית יצחק (אורח חיים סימן סה), ובשדי חמד (מערכת ו, כלל כו אות כא). וכן ראה במה שהארכנו להוכיח במדור התשובות (סימן טז אות ד) מהרבה אחרונים שלא כדברי המנחת חינוך הנזכר. ועוד יש לדון שהרי לא ברור הדבר שיכתוב זאת בשבת או שבכלל יראה את הודעת הדואר האלקטרוני בשבת ובה אנו נכנסים למחלוקת ראשונים האם יש איסור לפני עור בספק אם יעשה את האיסור, אך כבר כתב בשו"ת מנחת שלמה (סימן לה סימן מד) שגם להסוברים שיש לפני עור בספק אם יעשה איסור הוא דווקא כשמביא לנכשל חפץ של איסור, אם כן כשאינו נותן לו חפצא דאיסורא אלא הדבר תלוי בו אם יפתח את הדואר לפני שבת או אחרי שבת יש להקל, והארכנו בכל זה במדור התשובות (סימן טז).

7 הנאה ממעי"ל שנשלח בשבת

כשהגוי שולח את הדואר מרצונו הרי שעל דעת עצמו הוא שולח ואין בכך ליהודי שום איסור, אך יש לדון כשהיהודי ביקש מהגוי שישלח לו את הדואר בשבת, האם מותר ליהודי לקרוא את הדואר, שבשולחן ערוך (סימן שכה סעיף ו) מבואר שאם גוי ליקט וצד בשביל ישראל צריך להמתין בכדי שיעשו, (ושיעור בכדי שיעשו במעי"ל יתבאר בהמשך). וכשישראל שלח מעי"ל בשבת ללא שיצו אותו שישלח, מבואר בשולחן ערוך (סימן שיח סעיף א) שבמזיד אסור לו עולמית ולאחרים מותר במוצאי שבת, והגם שהפרי מגדים (סימן רעו משבצות זהב ס"ק ד) כתב שיהודי מומר דינו כגוי וצריך לחכות בכדי שיעשו, להלכה האחרונים לא נקטו את דברי הפרי מגדים, כפי שהעיר בשו"ת ציץ אליעזר (חלק יג סימן מח) שהמשנה ברורה (סימן שיח ס"ק ה) לא הזכיר את החילוק המובא בפרי מגדים. וכן בקובץ תשובות (חלק ב, סימן כא) כתב שאין להחמיר כשיטת הפמ"ג, וכן בספר מנוחת אהבה (פרק ח, אות יז), ובספר ילקוט יוסף (כרך ג עמוד כא), ולדבריהם אין צורך להמתין בכדי שיעשו.

אך לכאורה נראה שבנידונו יש להחמיר כדעת הפרי מגדים שהרי החילול שבת שממנו נהנה מקבל ההודעה היא הפעולה של השליחה עצמה שנעשית כהרף עין פחות משניה, אם כן גם לפי הפרי מגדים הרי שבנ"ד אין נפק"מ לפי השיטות שצריך להמתין בכדי שיעשו אלא אם כן מדובר בקובץ גדול שהשליחה בדואר לוקחת דקות ארוכות לפי גודלו של הקובץ, אמנם יתכן לומר שהגדרת בכדי שיעשו במעי"ל הוא שכל הפעולות שנעשו בחילול שבת בכדי לשלוח את המעי"ל הם נכללים בכלל בכדי שיעשו. ואת שיעור הזמן יש לחשב לפי הזמן הלוקח לכתוב מעי"ל, וכן לפי המציאות שהשליח עשה בכדי לשלוח את הדואר, שהרי יתכן שהדליק את מחשבו בשבת בכדי לשלוח. וראה עוד במה שהארכנו בזה במדור התשובות (סימן יז).

ציבור הנצרכים לראות את אשר נעשה⁸.

ח. ביקור בוועבסיי"טים שמטפלים בהם תוך חילול שבת

אסור להכנס בוועבסיי"טים שמטפלים בהם יהודים, כשאצל בעלי הוועבסיי"טים הוא יום שבת⁹.

ט. וועבסיי"ט בשותפות עם מחלל שבת

וועבסיי"ט עם שותף מחלל שבת, כשאותו מחלל שבת יכול למצוא שותפים אחרים ואינו תלוי רק בו, מותר מעיקר הדין לעשות עמו בשותפות, בתנאי שיתנה עמו בתחילת פתיחת הוועבסיי"ט שאינו שותף עמו אלא בימות החול, ובימי שבת אין העסק שלו לא לרווח ולא להפסד, ויש להתנות שותפות זו בשטר לפי חוקי המדינה, והמחמיר בזה תבוא לו ברכת טוב¹⁰.

8 הנאה ממעשה שבת

בשולחן ערוך (סימן שיח סעיף א) העלה להלכה שישראל העושה מלאכה במזיד אסור לו עולמית, ולאחרים מותר מיד. ואם כן יוצא מזה ששכיר ניתן ליהנות מהעדכון שנעשה בוועבסיי"ט. אך יש לדון בזה לכאורה לפי מה שכתב בשו"ת כתב סופר (אורח חיים סימן נ) שפונדק המבשל בקביעות בשבת יש לאסור ליהנות מהאוכל שנתבשל בשבת באותו פונדק, ואם כן לפי זה יש לאסור גם לענין עידכון, אך יש לומר שהכתב סופר הדגיש שדווקא כשהיה הדבר בידיעתו וברצונו של זה שנתבשל בשבילו, ואם כן בנידון דידן העדכון הנעשה בשבת לא נעשה מרצונם ומידיעתם, וכן רצונם של שומרי התורה והמצוות הוא שלא יעדכנו את הוועבסיי"ט בשבת אלא לאחר שבת, וכיוצא בזה כתב בשו"ת הר צבי (אורח חיים חלק א, סימן קפ) בענין השימוש בחשמל שמופעל על ידי ישראל, וכתב שיש להתיר את השימוש גם לפי דברי הכתב סופר, שהרי כל מה שאסר הכתב סופר הוא מכיון שהמלאכה נעשתה בידיעתו וברצונו, שהרי החרדים לדבר ה' רצונם שיפעילו את החשמל רק במוצאי שבת. עיי"ש. ואין לומר שלכאורה זה לא דומה לנידונו שהרי בפועל במוצאי שבת גם בעלי העסקים רוצים לראות מה התחדש, ונכון שזה רצונם שהרי כל המטרה של הוועבסיי"ט הוא להראות את החדשות, אבל מבחינת שומרי התורה והמצוות לא היה הבדל אם הע' דכון היה נעשה במוצאי שבת. וראה שהארכנו בעוד צדדים להתיר במדור התשובות (סימן יח).

9 שהרי כעת הוא נהנה מחילולי שבת. וזה פשוט. וכן ראיתי שהעלו האחרונים שיש בשמיעת רדיו כשבמקומו אינו שבת משום איסור הנאה ממעשה שבת, וכן העלה בשו"ת אז נדברו (חלק יד סימן לד), ובשו"ת באר משה (חלק ז, קונטרס האלקטרי סימן קג), ובשו"ת רבבות אפרים (חלק ה, סימן קכב) הביא כן ממרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, ובשו"ת דברי שלום (חלק ה, סימן מה). עיי"ש.

10 הארכנו בזה בספר דרך האתרים בכתב יד (סימן כט)

